
UDK: 050(439)"18"
316.622-055.2(439)"18"
141.72(439)"18"

DOI: <https://doi.org/10.18485/25bghun.2021.ch15>

BALLA MÓNIKA

Belgrádi Egyetem, Filológiai Kar, Hungarológia Tanszék

Az első női lapok és az új nőkép alakulása Magyarországon a 19. században

Összefoglaló

A 19. században a női író/költő, női szerkesztő szerepek kibontakozására egyre több lehetőség nyílt. A női művelődés párhuzamosan fejlődött a kor jelentős változásaival együtt, a magyar polgárosodással, a nemzeti irodalom és a tudományos intézmények megjelenésével. A magyar nyelvű sajtó fellendülésével együtt bővült az olvasók köre, amely új szereplehetőségeket hozott a nők számára. A nők most már nem csak olvasóközönséget alkothattak, hanem írhattak is, és bár az első női lapok szerkesztői többnyire férfiak voltak, feltűntek az első női szerkesztők is. A divatlapok és szépirodalmi lapok többféle szocio-kulturális réteghez szóltak és a közönség igényéhez és ízléséhez alkalmazkodtak. Szépirodalmi rovatok mellett a lapok a művészeti és a társas élet eseményeit, valamint útleírásokat közöltek, külföldi divatról tudósítottak. A nőket érintő problémákkal is foglalkoztak. Gyakori téma a gyermeknevelés és a nőnevelés kérdése volt, illetve a nők képzése, a nők tanulási és művelődési jogai. Jelen tanulmányban ismertetem a korszak hagyományos, anya, háziasszony, feleség szerepeket betöltő nőképének átalakítását. Bemutatom az időszak sajtó szerepét a nők nyilvános szerepvállalásának kialakításában, az írónők kibontakozásában és az új, emancipált nőkép alakulásában.

Kulcsszavak: sajtótörténet, női lapok Magyarországon, nőkép a 19. században, írónők, nőnevelés.

A női lapok elnevezés mindenekelőtt arra a dilemmára mutat rá, hogy mit értünk e fogalom alatt, azokról a kiadványokról beszélünk, amelyek a nők részére íródtak, vagy pedig azokról: amelyeket nők írtak nők számára? Elsősorban férfiak által szerkesztett periodikumokra és férfiak tollából a nők számára létrehozott

írásokra gondolunk, majd később, a 19. század második felében az első szerkesztőnőkre és írónőkre is egyaránt, amikor a női író/költő, női szerkesztő szerepek kibontakozására egyre több lehetőség nyílt. Hosszú időn át a magyar női olvasóközönség nagyjából idegen nyelvű könyveket olvasott. A 18. század végén szükség volt a női olvasók művelődésére, olvasmányok ajánlására. Ez időben az olvasást, különösképp regények olvasását vitathatatlanul elutasították, ezenfelül az írást károsnak találták a fiatal lányok számára. Köztudott, hogy az első híres magyar költőnőt is, Molnár Borbálát (1760–1825), az apja csak olvasni tanította, nehogy szerelmeslevelek írásával töltse az időt, ezért titokban tanult meg írni (Szinnyei 1903: 176). Molnár Borbála azoknak a költőnőknek a sorába tartozik, akik a 18. század végén és a 19. század első felében nem teljesen önállóan kerültek az irodalmi körökbe, hanem férfiak segítségével jutottak az irodalmi nyilvánosság elé. Az írás megélhetési lehetőséget nyújtott számára, verseinek kiadásában pedig erdélyi főurak voltak támogatói (Ibid: 177). Ennek példáját mutatja szintén Ujfalvi Krisztina (1761–1818; nevét a források többféleképpen írják) irodalmi pályafutása, aki Molnár Borbálával a nemek egyenjogúságának kérdéséről folytatott levelezést, amely 1804-ben meg is jelent Kolozsváron *Barátsági vetélkedés vagy Molnár Borbálának Máté Jánosné aszszonnyal a' két nem' hibái és érdemei felől folytatott levelezései* címmel. Ujfalvi Krisztina évekig távol élt férjétől. Önálló élete során, az újabb kutatások szerint 1795 táján kezdett verselni és verses levelezéseket folytatni (Egyed 2017: 7–41). Beöthy Zsolt irodalomtörténetében, Dukai Takács Judit említése után, a következőképp ír a költőnőről: „Nagyobb és eredetibb tehetség volt az erdélyi Ujfalvi Krisztina, ki szerelmében csalódott szívének fájdalmára keresett vigasztalást a költészetben. Néhány dalának költői röptű hangja és erős, olykor gúnyba törő érzése a kor legjobb termékeivel szállhat versenyre” (Beöthy 1919: 140). Ujfalvi Krisztina azoknak a költőnőknek a sorába tartozik, akik részt vettek a nők művelődési jogairól folytatott polémiákban (Papp 2014: 22). A kor még egy ismert költőnője, a Malvina költői néven ismert Dukai Takács Judit (1795–1836), vagy a „magyar Szappho”, Berzsenyi Dániel feleségének unokatestvére, kéziratos füzeteiben

jegyezte fel verseit, melyek csak később, 1909-ben jelentek meg Vadász Norbert kiadásában *Dukai Takács Judit élete és munkái* címmel (Cséby 1990: 97–119). Költeményei megjelentek az *Erdélyi Múzeumban* (1815, 1816), az *Aurorában* (1822, 1825), az *Aspasiában* (1824), a *Hébében* (1825, 1826) (Szinyei 1909: 1240), valamint a keszthelyi Perger-féle nyomdában 1818-ban kiadott Helikon-ünnepség kiadványában (Cséby 1990: 98). A század első harmadának a legünnepeltebb költőnőjeként emlegették. Berzsényi Kazinczy Ferenchez írt levelében dicsérően említette, részt vett gróf Festetics György meghívására a keszthelyi helikoni ünnepségeken versei felolvasásával, Döbrentei Gábor is népszerűsítette. Sopronban a hagyományos társadalmi elvárásokkal szemben és a kor szokásaitól eltérően magasabb képzésben vett részt, amiről Badics Ferenc megjegyzi: „Feltűnő ez oly időben, mikor jónevű nemesi házaknál is úgy gondolkodtak, hogy a leánynak a házi foglalkozásokon kívül elég annyi tudomány, hogy imádságos könyvet használhassa, a miért olvasni csak megtanították, de írni nem szívesen, nehogy szerelemes leveleket írjon vagy egyéb rosszra használja tudományát. Molnár Borbála, Takács Terézia¹, kik akkor költő hírében állottak, titkon tanultak meg írni” (Badics 1882: 229).

A nők művelődési jogai

A 19. század első harmadában felismerik a nő fontos társadalmi szerepét a nemzeti érzés ébresztésében, a magyarság helyzetének javítására irányuló törekvésekben. A magyar nők a férfiakkal való művelődési és jogi egyenlőségért küzdő első női harcosai Karacsné Takács Éva és lánya, Karacs Teréz volt. Fáy András, Leövey Klára, Szécsenyi István, Brunszvik Teréz, Teleki Blanka mellett ők voltak a nemzeti szellemben való nőnevelés úttörői. Nem csak a magyar sajtóban foglalkoztak e kérdéssel, hanem önálló kötetek is megjelentek (Pukánszky 2013: 107), amelyekben sokszínű nézeteket fejtettek ki. Míg egyes

¹ Takács Éva Karacs Ferencné írónő és publicista, a női egyenjogúság sikeres támogatója, a nőnevelés jelentős alakja (1779–1845); Karacs Teréz (1808–1892), Takács Éva lánya, pedagógus, a magyar nőnevelés egyik úttörője, akiről a későbbiekben bővebben lesz szó.

szervezők „a nők számára a magas szintű elméleti ismereteket is közvetíteni kívánták”, (Ibid: 106), mások az alapvető oktatással elégedtek meg (Ibid). Nem mindenki támogatta a nők iskoláztatási igyekezeit. A konzervatívok oldalán Sebestyén Gábor, Szilassy János, Kovács Pál állt. A hagyományos kötelességeknek a primátusát hirdették, az anyai, a honleányi, a feleség szerepek betöltésének elsőbbségét, sokszor a nők szellemi képességeit vitatván.

A század második felében Veres Pálné Beniczky Hermin (1815–1895) a nőnevelés terén a nők magasabb képzése érdekében törekedett. A leányneveléssel Magyarországon vagy apácák, vagy intézetek foglalkoztak. Veres Pálné hosszú és kitartó harca a nőnevelés kérdésében eredményezte a leányiskola létrehozását. Kérvényére 1868-ban létrejött az Országos Nőképző Egyesület, az első felsőfokú leányiskola, amelynek igazgatói posztját Gyulai Pál töltötte be. Ekkor alakult meg a népiskola, majd 1872-ben a polgáriskolai tanítóképző, a kézimunka-tanítóképző. Az első nyilvános leánygimnázium az Országos Nőképző Egyesület gimnáziuma volt, melynek igazgatója Beöthy Zsolt volt. Majd Wlassics Gyula jogász, egyetemi tanár, országgyűlési képviselő és vallás- és közoktatási miniszter 1895-ben meghozta a nőknek a felsőoktatásban való részvétel lehetőségét, mely azt eredményezte, hogy már a következő évben a nők beiratkozhattak az orvosi, bölcsészettudományi és gyógyszerészeti karra. Néhány évtizeddel a leányiskolák alapítása előtt a *Tudományos Gyűjteményben* megjelent a nők művelődésével foglalkozó cikkek sorozata, amelyben a polgári családok lányairól beszélnek, nem arisztokrata nők neveléséről. A sorozat 1821-ben kezdődött Szép János *Elmélkedés az Aszszonyi Nem Taníttatásáról* című tanulmányával, amelyben azt bizonyítja, hogy a nők azonos szellemi képességekkel rendelkeznek, mint a férfiak. Cikkében kifejti, hogy a tanulás ugyanolyan kötelessége a nőknek, mint a férfiaknak, és hangsúlyozza, hogy: „szükséges a leány gyermekeket tanulmányokra oktatni. [...] Testi, és lelki, vagy elméleti tehetségökre nézve nem alább valók az Aszszonyok a’ férfiaknál. [...] Meg van benne az értelem, meg van az akarat, és emlékezet; mert különben embernek sem mondatnának” (Szép 1821: 23–4). A következő évben Kultsár István a *Hasznos Mulatságok* 1822

második félévének 28-adik és 29-edik számában megjelent *Leánykák házi neveléséről* című cikkében közli, hogy a „Leánykák nem elégesznek meg, a’ tsendes házi étellel, a’ házi foglalatosságokkal, [...] inkább zajos multságokat keresnek”, aminek a következtetése a „házi gondoskodásoknak [...] tellyes el mulasztása”, mert ezek által mulatják el a legszentebb kötelességeiket (Kultsár 1822: 220–21). A lányoknak otthon kell elsajátítaniuk az alapvető háziasszonyi hivatáshoz való tudást, más tudásra nincs szükségük. Kultsár kifogásolja, hogy a „gondatlan Anyák” nem „a hasznos, és szükséges ismértekre vezetnék [gyermeküket], inkább olyanokban gyakorlották mellyek tsupa fitogatásra valók. Illyen, a’ pipereskedésben való válogatás, költeményeknek declamállása, Románok olvasása”, [...] és olly idegen nyelveknek megtanulása, mellyekben soha igaz tökéletességre nem mehetnek, vagy azoknak rendszerént hasznokat nem vesznek” (Ibid: 223). A fiatal lányoknak meg kell tanulniuk a különféle házi munkát: „a’ házi gondoskodásnak majd egy, majd más ágait reájok kell bízni [...]. A’ dologtalan és gondatlan asszonymál nints nagyobb veszedelme egy közép rendű háznak” (Kultsár 1822a: 227). A házi szükségeknek megfelelően el kell sajátítaniuk a tiszta kézírást, a számvetést, idegen nyelvek bizonyos mértékű használatát, de a nemzeti érzés és tudat megtartását a nyelv ápolása által tekinti Kultsár nélkülözhetetlen fontosságúnak: „a’ haza Nyelvét, a’ Magyarat, nem tudni, minden Leányzónak menthetetlen nagy hibája volna” (Ibid: 228). Karacs Ferencné Takács Éva a női egyenjogúság sikeres támogatója, a nőnevelés jelentős alakja (1779–1845) a *Tudományos Gyűjteményben* 1822-ben Kultsár cikkére írt észrevételeket. Nem a lányok otthoni neveltetésében látja a megoldást, ezenkívül a Magyarországon alapított külföldi intézeteket is elítéli. A nemzet által alapítandó nevelőintézetek létrehozásában találja meg a lehetőséget a lányok magasabb szellemi munkákhoz való kellő magyar nyelvű képzettség elsajátításában, és azzal érvel, hogy e teljesítés mindenkinek hasznára válna, mert öntudatos nőket fog nevelni: „Leányaitok világos elmével, és egy kevés tudományos esmérettel bírván magok tudnak gondolkozni [...], férjeiknek érdemeit jobban fogják betsűlni, fogyatkozásaitak békességesen túrni,

gyermeküket az okosság regulái szerint fogják nevelni” (Takács 1822: 42). Takács Éva az intézetek fenntartására is talált megoldást. Lánya, Karacs Teréz visszaemlékezik írásaiban édesanyja ötleteire: „minden oly férfi, ki 30 éven túl nőtlen, adó alá lett volna vetve 50 éves korig, rangja és jövedelme szerint” (Karacs 1890: 184). Ugyanebben az évben a *Tudományos Gyűjteményben* a X. füzetben megindult az első írónővita, amely Takács Éva bírálatával kezdődött *Sebestyén Gábor’ eredeti víg, és érzékeny Játékai I. Asszonyi praktika. Katzki Pál, vagy a’ megtalált arany gyűrű. Pesten Petrózai Trattner János Tamás betűivel és költséggel. 1822. lap 168.* címmel. Az öt éven át tartó vitának ő volt egyetlen női résztvevője. A két színdarab recenziója éles ellenállást váltott ki. Először a szerző válaszolt, aki nem annyira a bírálatot tartotta botrányosnak, hanem azt a tényt, hogy nő írta alá. Egy későbbi cikkében írja: „Ilik-e, szabad-e Asszonynak a’ Publikum előtt politizálni, kritizálni, ’s tudós hangot adni? Ez egy tsiklandós kérdés. De talán nem bántatik meg a’ minden tiszteletre ’s szeretetre méltó Szép Nem, ha azt mondjuk, hogy a’ jó Feleség, jó Anya és jó házi Asszony, mindég talál az övéi között elég foglalatosságot; ha pedig nem talál, kár volt annak férjhez menni” (Sebestyén 1826: 124). Tovább bizonyítja, hogy a nőknek nincs helyük a nyilvános szférában szerepelni, ahogy ezt a bibliai szövegek is tiltják. Szent Pál idézetét nagybetűkkel hangsúlyozza: „Sz. Pál világosan mondja (1. Kor. XIV. 34–35.): A’ Ti asszonyi népitek a’ gyülekezetben hallgassanak; [...] mint a’ törvény is mondja, hogy ha valamit megakarnak tanulni, otthon kérdjék meg az ő férjeket; [...] Timotheushoz küldött I-ső Levele II-dik részének 11. és 12-dik verseiben pedig még világosabban mondja, hogy [...] az asszonyi állatnak nem engedem, hogy tanítson” (Sebestyén 1826: 126).

Önéletrajzában Takács Éva a következőket jegyzi le: „Én úgy írtam, amint Szívem érzett, nem úgy amint kívánják sokak hogy érezzék. [...] Ezekért megtámadtattam keményen. Több esztendeig tartott miattuk a penna háború a Tudományos Gyűjteményben. Fő vétkem az volt, hogy én miért írok középrendű asszony létemre” (Karacs 1963: 79). A vita végére megállapodtak, hogy a férfiak és a nők szellemi képességei között nincs különbség, és a nőknek is egyformán

joguk van a művelődésre, mint a férfiaknak. Takács Éva számos nevelésügyi vonatkozású írást jelentetett meg. Karacs Teréz (1808–1892), Takács Éva lánya is a nőnevelés és oktatás kérdéseivel foglalkozott, hazafias irányzatú nevelésre ösztönzött. Az *Életképekben* 1845 november elsején megjelent *Néhány szó a nőnevelésről* című tanulmányában hangsúlyozza a nők oktatásának fontosságát: „Nevelni kell tehát a’ nőfelet, hogy a’ férffél soha ne kényszerüljön gyermekké lenni, ’s hogy ’a nőknéli diadalait ne bohóc álzataival vívja ki, hanem Isten formájára idomult emberi alakjával” (Karacs 1845: 550). Kifejti, hogy minden társadalmi osztály számára szükséges biztosítani leánynevelő intézetet, nem csak a magánintézetekben nevelt kiváltságos főúri lányoknak: „Hogy magánnevelő-intézeteink nem nők nevelésére vannak szánva, az is mutatja, hogy bele csak kincses juthat; pedig a’ polgárzatban a’ kisebb rész a’ gazdag” (Ibid: 553). És később megveti a társadalom belüli osztályok egyenlőtlenségét: „Borzasztó agyrém, azon tévelyt nevelésünkben gyökereztetni, mintha egyik ember másik szolgájává teremtettetett volna” (Ibid: 554).

A 19. században a női művelődés a kor jelentős változásaival együtt fejlődött. A magyar nyelvű sajtó és a magyar polgárosodás befolyása által a nők új szerepet vállalhattak a társadalomban. A század második felében az új magyar irodalom számítani kezdett nem csak a női közönségre, de megjelentek az első hivatásos írónők és szerkesztőnők is, akik teret hódítottak az új nőkép létrehozásának, és lassan háttérbe szorították a nők hagyományos társadalmi megítélését. Fehér Katalin a felvilágosodás- és reformkori magyar sajtóanyag elemzésében, a sajtó és a nőnevelésügyi témák kérdésével kapcsolatos kérdéseket, a leánynevelési nézeteket vizsgálja (néhányat említek: Fáy András az *Athenaeumban* megjelent cikksorozatát, Hetényi János az *Athenaeumban* publikált cikkét, Steinacker Gusztáv az *Athenaeumban* megjelent írását, Karacs Teréz írásait az *Életképekben*, Teleki Blanka cikkeit a *Pesti Hírlapban*, Majer István cikkét a *Honderűben*, Oroszhegyi Jósa írását a *Társalkodóban*, Vahot Imre véleményét a *Pesti Divatlapban*, Seltenreich Károly két cikkét a *Nevelési Emléklapokban* és egy cikkét a *Pesti Divatlapban*), és megállapítja, hogy „A korszakban létrejött

leánynevelő intézetek közül – mint láttuk – csak egy-egy felelt meg ezeknek az elvi kívánalmaknak, de a leánynevelés körül kialakult nézetek változásához, és a gyakorlati eredményekhez nagymértékben hozzájárult a sajtó is, mely hetven évig állandóan napirenden tartotta a nőnevelés kérdését, alakítva a közvéleményt, vitára készítette a szakembereket, formálva a törvényhozók nézeteit” a nőnevelési reform szükségességét hangsúlyozva (Fehér 2005: 289–304).

Divatlapok Magyarországon

A század végén létrehozott magyar nyelvű időszakos lap, amely nem kimondottan a nők számára jelent meg, de női olvasókhöz is szólt, az *Uránia* volt, mely 1794-ben indult meg Kármán József és Pajor Gábor szerkesztésében és kiadásában (Szilágyi 1998: 7). Az *Uránia* előfizetési felhívása *A Magyar Asszonyi Nemhez* címmel, 1794. február 28-án a *Magyar Hírmondó* oldalain jelent meg, és egyértelműen a női olvasóközönséghez szólt: „Azok, akik a legelső és legmaradandóbb érzéseket nyomják a Nevelés által a gyenge gyermeki szívbe, miért hogy oly gyakran magok neveletlenek?” (Kármán 1794: 301–302). A lap fő célja a nemzeti nyelv és kultúra művelése, a nők nevelése, ízlésük nemesítése, a nemzeti érzés ápolása volt. A lap tartalmának nagyobb részét Kármán és Pajor töltötték ki írásaikkal, fordításaikkal. Ezenkívül Schedius Lajos esztétikatanár cikke: *A' Vallás' Szeretetre-méltó-vólta*, *Uránia* I., 1-14 (Szilágyi 1998: 28). Eredeti versek is jelentek meg névtelenül. A hét vers szerzőségéről nem jelentek meg adatok, „a szakirodalom azonban régtől tudja, hogy az első hat mű Csokonaié” (Szilágyi 1998: 130), egy pedig Verseghy-vers (Ibid:134). A lapban szépirodalmi írások mellett erkölcsi, természeti, nevelési, gazdálkodási tanítások, híres emberek, nevezetes történelmi női alakok életrajzai, természeti leírások szerepeltek. Kármán korai halála után a negyedévesnek tervezett lap három kötete után megszűnt. Egyéves irodalmi tevékenységének eredménye a magyar szentimentalizmus reprezentatív regénye, a *Fanni hagyományai*. Ezenkívül *A nemzet csinosodása* című tanulmány a magyar kultúra körülményeiről ad

bírálatot, és a nemzeti műveltség fejlesztésében, az eredeti tudományos teljesítmények létrehozásában látja a megfelelő utat.

A következő évtizedekben nem jelentek meg női lapok, viszont irodalmi évkönyvek, almanachok igen, amelyek Európában divatos kiadványok voltak, a női olvasók ízléseihez alkalmazkodtak, és Magyarországon ugyancsak a nőkre számítottak. A *Magyar Dámák Kalendáriuma*, a *Hébe*, az *Aglaja*, az *Aspasia*, az *Aurora*, szórakoztató tartalom mellett, hasznos tanácsokat is közölt a gyermeknevelés, nőnevelés, háztartásvezetés témakörökben. „Arra törekedtek, hogy a közölt ismeretanyag megfeleljen a nők társadalmi szerepével kapcsolatos korabeli elvárásoknak, vagyis abban segítettek, hogy jó feleségek, anyák és háziasszonyok legyenek” (Papp 2014: 147). Az almanachok és kalendáriumok cikkeit nemcsak olvasták a nők, de általuk lehetőséget kaptak az írói képességek kibontakozására. Itt találkozunk költőnők írásaival: Dukai Takács Judit az *Aurora*, *Hébe* és *Aspasia* köteteiben publikált (Bánhegyi 1939: 38), Szemere Pálné (Képlaki Vilma) az *Aurorában* és *Aspasiában* (Ibid: 48).

A század első évtizedei a német nyelvű sajtó virágzását jelentették. A német nyelvű *Der Spiegel* (1828–1852) Rosenthal Sámuel szerkesztésében a kor népszerű szépirodalmi divatlapja volt. Verseket, elbeszéléseket, novellákat, színikritikákat közölt. A harmincas, negyvenes években lassan megjelentek a divatlap magyar nyelvű változatai, melyek igen népszerű olvasmányokat nyújtottak, és az egyre szélesebb női olvasóközönséghez szóltak. Az első magyar nyelvű szépirodalmi divatlapot, a *Regélőt* és melléklapját, a *Honművészt* 1833-ban Mátray (Rothkrepf) Gábor indította meg és 1841-ig szerkesztette, aki később a Nemzeti Színháznak volt az első zenei igazgatója. Mátray Gábor a bevezető soraiban a Honleányoknak ajánlja a lapot, akik a „honi nyelv” terjedéséért lelkesednek. A *Honművész* a magyar színészet eseményeiről szóló állandó rovata a színi kritika úttörője volt. Irodalmi és művészeti témakörei mellett, színes divatképekkel gazdagított divat híreket is csatolt. Állandó rovata, a *Viseleti divat* értesített a párizsi női és férfidivatról. Két évvel a *Regélő* létrehozása után, 1835-ben, Munkácsy János új divatlapot indított *Rajzolatok a társas élet és*

divatvilágból címmel. A *Rajzolatok* igyekezett megnyerni a közönség tetszését eredeti cikkeivel. A lap különös figyelmet fordított a társasélet és divatvilág eseményeinek közlésére, jelentősége pedig abban rejlik, hogy „a hölgyeket a magyar nyelvű divatlapokhoz szoktatta hozzá és evvel a következő évtized három nagy divatlapjának egyengette útját” (Pongrácz 1930: 395). A *Regélő-Honművészből* fejlődött 1842-ben a *Regélő Pesti Divatlap* (1842–1844) Garay János és Erdélyi János kiadásában és szerkesztésében (T. Erdélyi 1979: 591). Belőle fejlődött ki az erős nemzeti szellemű *Pesti Divatlap* (1844–1848), amely 1848-tól a *Divatlap* címet viselte. Tulajdonosa Erdélyi János volt, akit 1844-ben ideiglenesen felváltotta Vahot Imre (T. Erdélyi 1979: 593). A hetenként egyszer megjelenő *Pesti Divatlap* szerkesztője, Vahot Imre a magyar nyelv népszerűsítésére törekedett. Divattudósítások és irodalmi rovatok mellett a társas élet eseményeiről tájékoztatta az olvasókat, szórakoztató történeteket közölt, útleírásokat, divatképeket, híres emberek, írók és művészek kalandos életrajzát. Vörösmarty ajánlására Petőfi csatlakozott a laphoz mint segédszerkesztő, ami után hirtelen megnőtt az előfizetők száma. Petőfi bevezette a költői rovatot, színházi kritikákat írt, és minden héten eredeti versekkel gazdagította a lap tartalmát.

Frankenburg Adolf 1843-ban elindította szépirodalmi havilapját, a *Magyar Életképeket*. Előszavában a nőkhöz szól a magyar nyelv megőrzése érdekében. A következő évtől a lap *Életképek* címmel folytatódik. *Lelkes Honleányok* beköszöntővel felkéri a női olvasót a magyar nyelv művelésére. A hetilap a Nemzeti Színház hivatalos orgánumává vált (Goriupp 1930: 285), melynek képe a címlapján is szerepelt. Miután Frankenburg Jókai Mórnak átadta szerkesztőségét (1847–1848), az író megindította a *Hölgyszalon* rovatot, ahol Szendrey Júlia töredékes naplóját jelentette meg két részben *Petőfiné naplója* címmel. Jókai hirdette a naplót mint szédületes újdonságot: „Egy művet nyújtok át ezennel szép nagysádtok kezeibe, egy igaz gyöngyöt, melly a’ legtisztább női szív tengermélyén ismeretlen hevert, – egy tündérszép virágot, melly ihletett hölgy lelkében a’ költészet napvilágánál született” (Jókai 1847: 561). A naplót azonban

az újszerű, nyílt stílusa miatt vegyesen fogadta az olvasóközönség. Sokan elítélték Szendrey Júlia írását, többek közt a normaszegő Kánya Emília is, a női egyenjogúság és a nőnevelés fáradhatatlan szószólója, emlékirataiban tartózkodással fogadja barátnője naplóját: „Hónapokkal ezelőtt olvastam az *Életképekben* Júlia naplóját és szerelmes leveleit, és az én egyszerű, puritán nevelésű szívemet bántotta az a nyíltság, mellyel szíve érzelmeit a nagyközönség elé vitte! Ez nem volt leányos, szemérmes, gondolám” (Kánya 1998: 88). Az emancipált szerkesztőnő felfogásán észrevehető a társadalmi imprint, a két síkon való ellentmondásos gondolkodás.

A szabadságharc bukása után nem jelentek meg magyar nyelvű női lapok. Az első, kimondottan nőknek ajánlott szépirodalmi napilap, a *Hölgyfutár*, „közlöny az irodalom, társasélet, művészet és divat köréből”, 1849 novemberében jelent meg. Tulajdonosa és szerkesztője Nagy Ignác, Kozma Vazullal együtt alapította a lapot, amelynek profilját a címe egyértelműen jelzi. A szabadságharc bukása után ez volt az első irodalmi lap, és céljával a nemzeti irodalom népszerűsítését tűzte ki. Megszűnéséig, 1864-ig, rendszeresen megjelent, „ünnepek s vasárnapokat kivéven mindennap”. Versek és elbeszélések mellett kottákat, divatképeket és mellékleteket, szabás-varrás, kézimunka mintákat is közölt. Itt jelentek meg Beöthy László, Vachott Sándor, Gyulai Pál, Arany János, Jókai Mór írásai. A szerkesztő *Hírharang* című rovatot indított, ahol humoros, kétértelmű hírek jelentek meg. Az első szám ironikusan közli a következő hírt: „Irlandból azon örvendetes tudósítást kapá a miniszterelnök, hogy ott ezen télen a burgonya nem fog megfagyni. A hivatalos tudósítás mindazáltal feledé megjegyezni, mikép ezen örvendetes hír onnan ered, mivel a szegénységnek már nincs burgonyája” (Nagy 1849: 4). A hetedik számban pedig üzeni: „A révészek igen szomorúak a Lánchíd megnyitása miatt, még pedig nem annyira azért, hogy nem lesz keresetök, hanem mivel nem leend többé alkalmuk úri emberekkel is gorombáskodni” (Nagy 1849: 27). A *Hölgyfutár* a női olvasókra számított szórakoztató tartalmával, divathírekkel, érzelmes beszélyekkel, de cikkeiben egyaránt megjelenik a szatíra, a politikai humor, a sértő cinizmus. „Indulásától számítva jó fél éven át

irodalmunk egyetlen sajtóreprézntánsa ugyan, versenytársak nélkül; írónk, publicistáink mégsem sorakoznak mögéje olyan számban és minőségben, mint várható volna” (Kosáry et al 1985: 420) A lap „sekélyesülő színvonala miatt” nem kerül el a támadásokat Arany és Gyulai oldaláról (Vaderna 2018: 253).

A következő lap, a *Nővilág*, „hetilap a magyar hölgyek számára”, 1857 január elsején indult meg Vajda János szerkesztésében. Itt is a lap címéből kiolvasható, milyen olvasóközönséghez szól. Vajda többször hívta fel a nőírókat, hogy írjanak a „házigazdaság”, a „női műiskola”, a „családi élet” című rovatokba. Munkatársai Vas Gereben, Jósika Júlia, Bajza Lenke voltak. Itt jelentek meg báró Jósika Júlia (Jósika Miklósné, Podmaniczky Júlia 1822–1893) külföldi emigrációból küldött divattudósításai, brüsszeli levelei, elbeszélései, cikkei, hírtudósításai a Bach-korszak idején. Jókai is a *Nővilágban* publikálta romantikus novelláit a női olvasók számára. A lap a nemzettudat alakulására és erősítésére törekedett, és a magyar nyelv használatát hirdette, például az első évfolyam 47-dik számában, 1857 november huszonkilencedikén, a *Férfi divat közlöny* alapítása alkalmából lelkesen közli a hírt, hogy „Egy újdontatúj nemű, eddig hallatlan, láttatlan újság! És pedig magyar nyelven” (Nővilág 1857: 743). A hír szerzője, Vajda János, Romeó név alatt szerepel. Hasonlóan a huszonhatodik számban, július ötödikén a *Hírvásár* rovatban jelenti:

Győr derék város, ezt mindenki tudja, ki csak egyszer megfordult benne. Nemcsak nemzeti zenénk talál ott hű apostolokra, kik a magyar névnek túl a haza határain is elismerést iparkodnak erőteljes játékukkal szerezni; nemcsak a nemzeti színészet talál náluk magyarokhoz illő, s csak is magyaroktól várható lelkes fogadtatásra; hanem a magyar nyelv és irodalom iránti buzgalom is megtermi a többiekkel virágait. A győri német kereskedelmi lap kiadója, lapjának jövőre magyar nyelven kiadhatásáért folyamodott. Kíváncsiak lehetünk, megél-e egy magyar kereskedelmi lap?! (1857: 413)

Új hetilap, a *Családi Kör*, 1860. november 15-én indult meg, „hetilap a művelt magyar hölgyek számára”, Szegfi Mórné Kánya Emília (1828–1905) szerkesztésében. A lap érdekessége abban rejlik, hogy alapítója a Monarchia első női szerkesztője volt. Emlékirataiban az író nő visszaemlékezik a lapalapítás kezdeteire, amikor barátja, Pákh Albert egy téli estén megkérdezte, nem volna-e kedve egy női lapot létrehozni. Azzal indokolta ötletét, hogy a magyar nőknek oly sok tanulnivalójuk van, és véleménye szerint, erre a vállalkozásra Emília lenne a legmegfelelőbb (Kánya 1998: 179). A szépirodalmi ismeretterjesztő divatlap hamar nagy népszerűsége tett szert. Kánya Emília „nőszerkesztőként uralta a lapkiadások piacát” (Török 2011: 475). Divatképek mellett beszélgetet, regényfolytatásokat közölt, rendszeresen tudósított a külföldi női mozgalmak tevékenységeiről. A kor jeles írói, költői jelentették meg itt írásait, Jókai Mór, Arany János, Mikszáth Kálmán, Greguss Ágost, Tompa Mihály, Falk Miksa, Abonyi Lajos, Szász Károly, Tolna Lajos. Kánya Emília a szerkesztői pályáját nem kezdte tapasztalat nélkül. Első férjének, Feldinger Frigyesnek, gyenge látása miatt segített szerkeszteni a temesvári német nyelvű *Euphrosinet*, ahol nagy jártasságot szerzett a szakmában. Több lap munkatársa is volt (*Napkelet*, *Hölgyfutár*, *Szépirodalmi Közlöny*, *Divatcsarnok*, *Delejtű*), ahol írásait eleinte névtelenül jelentette meg, majd Emília írói névvel. Ő szerkesztette a *Magyar Nők Évkönyvét* (1861–1863), kiadta a *Magyar Hölgyek Könyvtárát*, több jótékonsági egyesület szervezésében segített, részt vett az Országos Leányárvaház és Nőképző Egyesület létrehozásában, ipariskolát szervezett, a női mozgalom aktivistája volt, cikkeiben a nők egyenjogúságát hirdette. A forradalom után sok özvegyen maradt nőnek gondolkodnia kellett a megélhetési alternatívákról. Emília nemcsak írói pályaválasztási lehetőséget nyújtott sok nőnek, de lapjában munkavállalási ötletekkel, útmutatásokkal és továbbképzési tanácsokkal is segített. Hétről hétre új kenyérkeresési javaslatokat hozott, mellékkereseti lehetőségeket ajánlott. Emília lapja bizonyítja, hogy az „időszaki sajtónak közvetítő szerepe volt az írói karrier alakulásában” (Török 2011: 476). A *Családi Kör* sikerének titka, hogy érdekes változatos anyagot hozott, azzal kezdve, hogy „kiszorította

házánkból az addig közkedvelt berlini *Gartenlaubét*” (Szinyeyi 1909: 560). A hetvenes években az addig sikeres hetilap népszerűsége csökkent, és 1880-ban a lap meg is szűnt. Ekkor Emília visszavonult az irodalmi életből, fiához költözött Fiumébe, és élete végéig emlékiratain dolgozott, amelyek csak 1998-ban jelentek meg *Réges-régi időkről. Egy 19. századi írónő emlékiratai* címmel. A *Családi Kör* cikkei igyekeztek a nők védelmébe állni és a nők jogait képviselni, a nők nevelésének és művelődésének szükségességét hirdettek. Kánya Emília irodalmi, szerkesztői pálya mellett érvelt. Ezzel szemben fontosnak tartotta a családjának szerepét is teljesíteni. Talán ez a feladat még jelentősebb volt életében, amiről emlékirataiban is ír: „még nagyobb ambícióval vezettem háztartásunkat, gondoztam, neveltem drága gyermekeimet. Csak azt az időt fordítottam az írásra, melyet mások a túlságos sok pihenésnek és szórakozásnak szánnak. Sokat lehet az időből kinyerni, ha jól be tudjuk osztani azt. Az én gyermekeim és a háztartásom sohasem szenvedte meg az én szerény, egyszerű írói kísérleteimet” (Kánya 1998: 139). Ez a kijelentés adja meg a választ arra a kérdésre, hogyan érvényesültek a 19. századi nők az írói karrierben, melyet sikeresen egyensúlyba hoztak az elvárt napi családi teendőkkel.

Nem minden férfi támogatta a nők írói tevékenységet. Gyulai Pál *Írónőink* című, a *Pesti Naplóban* 1858 áprilisában és májusában megjelent cikksorozata a nőírók lehetőségeiről alkot véleményt: „Írónőink napról napra szaporodnak”, írja Gyulai (Gyulai 1908: 272). „A nő fizikai és szellemi alkatánál fogva, éppen oly képtelen a férfiú pályájára, mint a férfi a nőére. [...] Nem kisebbiteni akarjuk a nő szellemi tulajdonait, azok viszonylag bizonyosan egyrangúak a férfiúéval, csak hogy egészen más neműek, más körben kifejezhetők s egyedül ott jótékonyak” (Ibid: 274). Továbbá azt állítja, hogy nem tagadja, hogy „voltak és lesznek egyes ritka és nagy tehetségű nők”, de egy sem „emelkedhetik egy rangra a hasonló tehetségű férfival” (Ibid.). Az írónői tevékenységre pedig a következő megoldást talált: „ha már egyszer írnak, csak szűk családi körben maradva írjanak” (Ibid: 273). Gyulai 1863-ban Arany János *Koszorújában* a *Nők a tükör előtt* című novellaciklusában megerősíti álláspontját, rámutatva a veszélyekre, melyek

fenyegetik a nőket, ha nekibátorodnak és belekezdenek az írásba. Kánya Emília élesen felszólalt Gyulai nézetei ellen. A női írók fontosságát emelte ki, és álláspontját azzal bizonyította, hogy minden héten cikkeket jelentett meg a *Honleányok képcsarnoka* rovatban, női példaképeket ismertetve. Gyulai vitájáról tanulmánykötet jelent meg 2016-ban Török Zsuzsa szerkesztésében Fábri Anna, Margócsy István, Gyimesi Emese, Török Zsuzsa, Sári Szabó Katalin és Vaderna Gábor írásaival, akik a tárgyat új összefüggésekbe hozzák és sokrétű értelmezéseket alkotnak.

A század második felében megjelennek a kifejezetten divat tematikájú divatlapok a *Nefelejcs*, a *Gombostű*, a *Pesti Hölgy Divatlap*, amelyből később fejlődött ki a *Budapesti Bazár*. A magyar divatlapok közül hosszabb életet csak Wohl Janka és Wohl Stephanie lapja, a *Magyar Bazár* ért meg. Az 1866-ban alapított divatlap negyven esztendeig fennmaradt. A *Magyar Bazárból* 1873-ban fejlődött a *Nők Munkaköre* című hetilap, „a nevelési, gazdasági és szépirodalmi közlöny”, a Nőképző-Gazdasszony és Nőiparegylet hivatalos lapja. Előfizetési felhívása a *Fővárosi Lapokban* jelent meg, 1873. október 9-én, „a magyar nőközönség tömeges pártolását kérve”. A hír világosan mutatja az előfizetők fontos szerepét a lap indításában. Az új lap tartalmilag folytatta a *Magyar Bazárt*, szintén divatcikkeket, szabásmintákat közölt, amiről a felhívás tájékoztat: „pompás külföldi divatképeket, melyek a bécsi divattárlaton különös dicséretre méltattak”, továbbá értesít arról, hogy a „legkitűnőbb hazai írókat számítja állandó munkatársai közé és hoz cikkeket: a nevelés, tudomány, háztartás, kertészet, egészségügy köréből, azonkívül beszéyleket, költeményeket, érdekes útirajzokat és tárcacikkeket, valamint pompás eredeti és külföldi illusztrációkat” (*Fővárosi Lapok* 1873: 1010). A hetilap szerkesztőségét nők vezették, pontosabban a Wohl nővérek, akik a „19. század utolsó irodalmi szalonját vezették Pesten” (Lakatos 1979: 145). A kor neves írói, Jókai Mór és Vajda János alkotásait itt is publikálták. Török Zsuzsa szerint a nővérek „a saját erejükkel teremtett megélhetésre és az így kivívott függetlenségre való törekvések” ösztönözték a szerkesztői pályafutás megvalósítására (Török 2015: 97). Lapkiadási és szerkesztői tevékenységük egy

jelentős példa arra, hogyan érvényesültek a nők önálló tudatos pályaválasztási lehetőség révén.

Konklúzió

A divatlapok jelentősége abban rejlik, hogy sokat tettek a nemzeti nyelv és kultúra ápolásáért és fejlesztéséért, és így lassan kiszorították a hasonló típusú német nyelvű lapokat. Ezenkívül a domináns szabályokkal és előítéletekkel szemben nagy sikerrel új utat nyitottak a nők számára. A korszellem megkövetelte a nőktől a családi feladatok teljesítését, a gyermeknevelést, a háztartás vezetését. Csekély lehetőség adódott a nők művelődésére. A nőkről alkotott közfelfogás szerint a nők nem voltak képesek magasabb szellemi tevékenységre, az írástudás hiánya pedig nem korlátozta őket a családi feladatok elvégzésében. A 19. század közepétől a nők társadalmi helyzetének átalakulása, az uralkodó hagyományos szerepek változása követhető a párhuzamosan fejlődő társadalommal. E változások körül éles viták bontakoztak ki a nők nyilvános társadalmi szerepvállalásáról, művelődési lehetőségekről, az írói, költői tevékenységekről. A polémia több szálon futott. Azt a kérdést is felvetették, mire alkalmasak a nők, és melyek azok a témakörök írásaikban, amelyek a nők számára hasznosak lehetnek. A vita végén elfogadottabbá vált a tény, hogy a nők is jogosultak a művelődésre és írói tehetségük kibontakozására. Publicisztikai tevékenységük már nem számított kivételnek. A nők egyaránt sikeres szerkesztői és írói szerepeket is vállalhattak. Az írónőknek már nem kellett bujdosniuk az álnevek mögött, saját nevükkel jelentek meg a periodikákban. Publicisztikai munkásságuk nem csupán az irodalmi szférában nyilvánult meg, de a nőkérdéssel, a nők társadalmi állapotával is foglalkoztak, a nők nevelésének és művelődésének fontosságát is hirdettek. A társadalmi normákhoz alkalmazkodva, ügyelve a hagyományos családi szerep fontosságára, a nők párhuzamosan teret hódítottak a nőmozgalmak kialakulásának és az önmegvalósítási törekvéseknek.

Bibliográfia

- A Magyar Bazár kiadó hivatala. 1873. Előfizetési felhívás. *Fővárosi Lapok*, 232, 1010.
- Badics Ferenc 1882. Dukai Takács Judit. *Koszoru. A Petőfi Társaság közlönye*, 7 (3), 229–255.
- Bánhegyi Jób. 1939. *Magyar Nőírók*. Budapest: A Szent István-Társulat kiadása.
- Beöthy Zsolt 1919. *A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése I. A legrégibb időkől Kisfaludy Károlyig*. 13. kiadás. Budapest: Athenaeum.
- Cséby Géza 1990. Dukai Takács Judit kéziratos vers–füzetei. In: Turbuly Éva (ed.) *Zalai Gyűjtemény: Művelődéstörténeti tanulmányok, 31. köt.* Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár, 97–119. Web: https://library.hungaricana.hu/hu/view/ZALM_zgy_31_muvtorttan/?pg=106&layou=s (Utolsó letöltés: 2020. 06. 10.)
- Egyed Emese 2017. Ujfalvi Krisztina verslevező társasága. Bevezető. In: Egyed Emese s.a.r. „*Levéllé Válva*”. *Ujfalvi Krisztina verselő köre (1795-1797)*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület. 7–41. Web: http://real.mtak.hu/86735/1/ujfalvi_jan14.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 06. 15.)
- Fehér Katalin 2005. Leánynevelésünk eszméi és intézményei In: Fehér Katalin *Sajtó és nevelés Magyarországon 1777-1849*. Budapest: Eötvös József Könyv- és Lapkiadó. 267–304. Web: <http://drfeherkatalin.hu/upld/3.8leanynev.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 06. 27.)
- Goriupp Alisz 1830. Az Életképek szerkesztőváltozása 1847-ben. *Magyar Könyvszemle*, 37, 282–288.
- Gyulai Pál 1908. Írónőink. In: *Gyulai Pál Kritikai dolgozatok (1854–1861)*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 272–307.
- Jókai Mór 1847. Petőfiné naplója. *Életképek* 1847. II. (18, 19) 561–568, 593–597.
- Kánya Emília 1998. *Réges-régi időről. Egy 19. századi írónő emlékiratai*. Budapest: Kortárs Kiadó.
- Karacs Teréz 1890. Emlékezés kedves szülőimre. In: Harmath Lujza (ed.) *Magyar írónők albuma*. Budapest: Légrády Testvérek.
- Karacs Teréz 1845. Néhány szó a nőnevelésről. *Életképek* 1845. II. 549–555, 581–586, 613–618, 645–648.
- Kármán József 1794. A Magyar Asszonyi Nemhez. *Magyar Hírmondó* 5 (17), 301–304.
- Kultsár István 1822. A Leánykák házi neveléséről. *Hasznos Multságok* 28, 220–223.
- Kultsár István 1822a. A Leánykák házi neveléséről. *Hasznos Multságok* 29, 225–228.
- Lakatos Éva 1979. Lapkiadás mint üzlet. (Egy bibliográfiai feltárás tapasztalatai.). *Magyar Könyvszemle*, 95, 1, 140–163.
- Nagy Ignác 1849. Hírharang. *Hölgyfutár*, 1, 4.
- Nagy Ignác 1849. Hírharang. *Hölgyfutár*, 7, 27–28.

- Miklóssy János 1985. VIII. Irodalmi lapok. In: Kosáry Domokos et al (ed.) *A magyar sajtó története II/1. 1848-1867*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 417–443. Web: <https://mek.oszk.hu/04700/04727/html/253.html> (Utolsó letöltés: 2020. 06. 20.)
- Papp Júlia 2014. Bevezetés. In: Papp Júlia (ed.) *A zoltártól a rózsaszín regényig. Fejezetek a magyar női művelődés történetéből*. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum. 9–43.
- Pongrácz Alajos 1930. Szépirodalmi folyóirataink 1848-ig. *Budapesti Szemle* 58 (218), 373–398.
- Pukánszky Béla 2013. *A nőnevelés története*. Budapest: Gondolat Kiadó. Web: http://www.pukanszky.hu/eloadasok/ELTE_PhD_A%20noneveles%20tortenete/Sagedanyagok/03_Pukanszky_Noneveles_vegso.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 06. 15.)
- Sebestyén Gábor 1826. Mennyből jött kirekesztő Privilégium. *Tudományos Gyűjtemény* 10 (2), 124–126.
- Szép János 1821. Elmélkedés az Asszonyi Nem Taníttatásáról. *Tudományos Gyűjtemény* 4, 22–60.
- Szilágyi Márton 1998. *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*. (Csokonai Könyvtár 16.) Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó. Web: <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/101430/CSK016.pdf?sequence=1> (Utolsó letöltés: 2020. 06. 18.)
- Szinnyei József 1903. *Magyar írók élete és munkái*. A Magyar Tudományos Akadémia Megbízásából, 9. kötet. Budapest: Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala.
- Szinnyei József 1909. *Magyar írók élete és munkái*. A Magyar Tudományos Akadémia Megbízásából, 13. kötet. Budapest: Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala.
- Takáts Éva 1822. Némely Észrevételek Tekéntetes Kultsár István Úrnak, azon Értekezésre, melyet 1822-dik Esztendő második felében közöl a Leánykák házi neveléséről. *Tudományos Gyűjtemény* 6 (12), 36–42.
- Takáts Éva 1822. Sebestyén Gábor eredeti víg és érzékeny játéka. *Tudományos Gyűjtemény* 6 (10), 110–3.
- Takács Éva 1825. Egy Barátnémhoz írt levelem Nemünk Ügyében. *Tudományos Gyűjtemény* 11, 62–77.
- T. Erdélyi Ilona 1979. Regélő Pesti Divatlap (1842-1844. I.) és folytatása, a Pesti Divatlap (1844. II.–1848). In: Kókay György (ed.) *A magyar sajtó története I. (1705-1848)*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 590–608. Web: <https://mek.oszk.hu/04700/04727/html/174.html> (Utolsó letöltés: 2020. 06.18.)
- Török Zsuzsa 2011. Kánya Emília szerkesztői és írói pályája. *Irodalomtörténet* 42, (4) 475–489.
- Török Zsuzsa 2015. A Wohl-nővérek emancipációja. (Társadalomtörténeti megközelítés hosszmetsetben). *Aetas* (30), 1, 87–115. Web: http://epa.oszk.hu/00800/00861/00067/pdf/EPA00861_aetas_2015_1_087-115.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 06. 26.)

Török Zsuzsa (ed.) 2016. *Angyal vagy démon. Tanulmányok Gyulai Pál Írónőink című írásáról.* (Hagyományfrissítés 4). Budapest: reciti. Web: <https://www.reciti.hu/wp-content/uploads/noirok.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 06. 25.)

Vaderna Gábor 2018. Dallal vagyok tele. Arany János Vojtina-verseinek utóélete. In: Szilágyi Márton (ed.) „*Ősszel*” Arany János és hagyomány. Budapest: Universitas Kiadó. 247–283. Web: http://real.mtak.hu/88342/1/2018_%C5%90sszel_Vojtina.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 06. 20.)

Vajda János (Romeó) 1857. Pesti Levelek. *Nővilág* 47, 742–743.

Vajda János (A Nővilág szerkesztősege) 1857. Hírvásár. *Nővilág* 26, 410–415.

The First Women's Magazines and the Formation of a New Women's Image in the 19th Century in Hungary

Mónika Balla, University of Belgrade, Faculty of Philology, Department of Hungarian Studies

Abstract

During the 19th century new opportunities emerged for female writers/poets and editors. Due to major socio-economic changes in Hungary, along with the process of urbanisation and the establishment of significant national literary and scientific institutions, women's education evolved also. In accordance with the development of the press in Hungarian language, the number of readers gradually increased, which gave women possibilities to take on new roles. Women were no longer just readers, but they were given the opportunity to write as well. Although the editors of the first women's magazines were mostly men, the first women editors also appeared. Fashion and literary magazines were aimed at audience of different socio-cultural backgrounds and were adapted to the readers' requirements and taste. In addition to literary columns, the magazines informed about cultural and social events, published travelogues, and wrote about foreign fashion news. They also addressed women's issues and problems. Frequent topics were children's education and upbringing, women's schooling, and women's right to education. This paper focuses on the role of periodicals in creating a new women's position in the public domain, the emergence of professional women writers, as well as the shifting of the traditional female image of the period and shaping the image of a new emancipated woman.

Keywords: history of periodicals, women's magazines in Hungary, 19th century female image, women writers, female education.

Prvi ženski časopisi i stvaranje nove slike žene u Mađarskoj u 19. veku

Monika Bala, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Katedra za hungarologiju

Sažetak

U 19. veku otvaraju se mogućnosti za ispoljavanje novih uloga žena kao spisateljica i urednica. Uz društveno-ekonomske promene u Mađarskoj, proces urbanizacije, formiranje značajnih nacionalnih književnih i naučnih institucija, paralelno se odvija i obrazovanje žena. Razvojem štampe na mađarskom jeziku širi se čitalačka publika, što ujedno ženama donosi priliku za prihvatanje novih uloga u društvu. Žene više nisu činile samo čitalačku publiku, već su vremenom dobile mogućnost i da pišu. Iako su urednici prvih ženskih listova bili uglavnom muškarci, pojavile su se i prve urednice. Modni i beletristički listovi bili su namenjeni različitim društveno-kulturnim slojevima i prilagođavali su svoj sadržaj ukusu i potrebama svojih čitalaca. Pored beletrističkih priloga, listovi su izveštavali o zbivanjima iz kulturnog i društvenog života, o modi u zemlji i inostranstvu, a takođe su prilagali i putopise. Bavili su se i pitanjima i problemima žena. Česte teme bile su vaspitanje dece, školovanje žena, odnosno pravo žena na obrazovanje. U fokusu rada je uloga periodičnih publikacija u stvaranju nove pozicije žene u javnom domenu, u ispoljavanju njihovog profesionalnog spisateljskog rada i formiranju nove slike emancipovane žene.

Ključne reči: istorija periodike, ženski časopisi u Mađarskoj, slika žene u 19. veku, spisateljice, obrazovanje žena.